

Depremden Etkilenen Özel Gereksinimli Çocukların Karşılaştıkları Sorunların Ebeveynlerin Görüşlerine Göre İncelenmesi*

Analysis of the Challenges Faced by Children with Special Needs Affected by the Earthquake Based on Parents' Views

Fikriye Sezer, Gizem Kayayaran

Yazar Bilgileri

Fikriye Sezer

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale
Üniversitesi, Çocuk Gelişimi,
f.sezer@kku.edu.tr

Gizem Kayayaran

Öğrenci, Kırıkkale Üniversitesi,
Çocuk Gelişimi,
g_kayayaran@outlook.com.tr

ÖZ

Deprem, beklenmedik bir anda meydana gelen ve yıkıcı etkileriyle bireylerin yaşamlarını derinden etkileyen doğal afetlerden biridir. Psikolojik, sosyal, ekonomik ve çevresel birçok boyutu olan bu olay, her birey için travmatik sonuçlar doğurabilmekte ancak özellikle özel gereksinimli çocuklar açısından daha karmaşık ve zorlayıcı bir süreç oluşturmaktadır. Özel gereksinimli çocuklar, günlük yaşamlarında rutinlere ve düzenli bir çevreye yüksek düzeyde ihtiyaç duymakta; yaşantılarındaki ani değişiklikler onları olumsuz yönde etkilemektedir. Bu etkilerin üstesinden gelmeleri diğer bireylere göre daha fazla destek gerektirebilmektedir. Bu araştırmanın amacı, depremden etkilenen özel gereksinimli çocukların yaşadıkları sorunları, ebeveynlerinin ifadeleri doğrultusunda tespit etmek ve depremin bu çocukların yaşamlarına olan etkilerini derinlemesine incelemektir. Çalışma, fenomenolojik yaklaşıma dayalı nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Araştırmaya, deprem deneyimi yaşamış ve özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan 14 ebeveyn katılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış "Ebeveyn Görüşme Formu" aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre özel gereksinimli çocukların deprem öncesi hazırlık, deprem anı yönetimi ve deprem sonrası iyileşme süreçlerinde sosyal, eğitsel, psikolojik ve fiziksel zorluklarla karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Deprem
Özel gereksinimli çocuk
Ebeveyn

Keywords

Earthquake
Child with special needs
Parents

Makale Geçmişi

Geliş: 05.03.2025
Kabul: 15.09.2025

ABSTRACT

An earthquake is a natural disaster that occurs unexpectedly and profoundly affects individuals' lives with its destructive impacts. This phenomenon, which has psychological, social, economic, and environmental dimensions, can result in traumatic consequences for all individuals; however, it creates a more complex and challenging process particularly for children with special needs. Children with special needs require a high level of routine and a structured environment in their daily lives, and sudden changes in their living conditions can negatively affect them. Overcoming these impacts often requires more support compared to other individuals. The aim of this study is to identify the problems experienced by children with special needs affected by earthquakes based on their parents' statements and to examine in depth the effects of the earthquake on their lives. The study was conducted using a qualitative research design based on the phenomenological approach. Fourteen parents who had experienced an earthquake and had a child with special needs participated in the study. Data were collected through a semi-structured "Parent Interview Form" and analysed using content analysis. Based on the findings, it was seen that children with special needs faced social, educational, psychological and physical difficulties in the pre-earthquake preparation, earthquake management and post-earthquake recovery processes.

*Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2023 yılı 1. dönem kapsamında desteklenmiştir.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf

Sezer, F. & Kayayaran, G. (2025). Depremden etkilenen özel gereksinimli çocukların karşılaştıkları sorunların ebeveynlerin görüşlerine göre incelenmesi. *TEBD*, 23(3), 2295-2319. <https://doi.org/10.37217/tebd.1652188>

Giriş

Deprem, doğal afetler arasında en yüksek ölüm oranına sahip olup meydana gelen afetler sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır (Salcıoğlu ve Başoğlu, 2008). Deprem, yalnızca insanların yaşam alanlarında değil, aynı zamanda şehirlerin hayati önem taşıyan sistem ve yapılarında da yıkımlara neden olur. Ayrıca bireylerin sosyoekonomik düzeninde, günlük yaşamında, psikolojisinde ve demografik özelliklerinde değişikliklere yol açar. Bu değişiklikler, en az depremin yıkıcı etkisi kadar sarsıcı olmakla birlikte, bazı durumlarda daha büyük hasarlara neden olabilir (Ürekli, 2010). Deprem, yol açtığı problemlerin üstesinden gelmek kolay değildir. Çocuklar, özellikle de özel gereksinimli çocuklar için bu süreç çok daha zorlu ve karmaşıktır. Özel gereksinimli çocuklar için rutinler ve düzenli bir yaşam büyük önem taşır. Depremle birlikte yalnızca günlük yaşam düzenleri değil, aynı zamanda alışkanlıkları, duyguları, yaşam tarzları, insanlarla iletişim ve etkileşim biçimleri ile öğrendikleri birçok şey de değişime uğrar. Sağlıklı bireyler, bu tür değişimlere karşı çeşitli savunma mekanizmaları geliştirerek kendilerini koruyabilirken, özel gereksinimli çocuklar bu süreçle başa çıkmada daha fazla zorlanmakta ve her zamankinden daha çok çevresel desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) raporlarına göre, doğal afetlere bağlı olarak gerçekleşen kayıpların %30-50'sini çocuklar oluşturmaktadır (World Health Organization [WHO], 2008). Çocuklar, savunmasız gruplar arasında yer alırken, özel gereksinimli çocuklar diğer savunmasız gruplara kıyasla çok daha fazla risk altındadır. Dünyada her yıl yaklaşık 7 milyon özel gereksinimli çocuk doğal afetlerden etkilenmektedir (Ronoh vd., 2015). Özel gereksinimli çocuklar, rutin yaşantılarında bile birçok konuda yetişkin desteğine ihtiyaç duyarken, acil durumlar ve doğal afetler sırasında fiziksel, duygusal ve bilişsel olarak yaşadıkları zorluklar nedeniyle çok daha fazla desteğe gereksinim duymaktadır (Bilik ve Akdağ, 2023; King vd., 2019; Torani vd., 2019). Afetler sırasında, özel gereksinimli bireyler; sosyal dezavantaj, yoksulluk ve yapısal dışlanma gibi faktörler nedeniyle doğal afetlere karşı orantısız bir şekilde savunmasız kalmaktadır. Bunun sonucunda, afet sonrası yaşadıkları sorunlar da uzun süre devam edebilmektedir (Hemingway ve Priestly, 2014). Doğal afetlerin yarattığı krizlerin bireyleri nasıl etkilediği, hangi düzeyde etkilediği ve bireylerin bu etkilere nasıl tepki verdiği farklılık göstermekle birlikte, mevcut araştırmalar doğrultusunda en yoğun etkilenen grubun özel gereksinimli çocuklar olduğu açıkça görülmektedir (Açıkalın, 2017; Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2011).

Türkiye'de 6 Şubat 2023'te meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler, 11 farklı ilde farklı derecelerde etkisini göstermiştir. Depremde birçok kişi yakınlarını kaybetmiş, evleri ve iş yerleri yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Deprem sonrası, birçok insan konteynerlerde veya çadırlarda yaşamak zorunda kalmış, maddi ve manevi açıdan farklı şekillerde etkilenmiştir.

Bu kapsamda Eroğlu ve Yakşı (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'nin ardından Hatay Sahra Hastanesi Çocuk Psikiyatri Polikliniğine başvuran 22 Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı çocuk ve ergene ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, OSB'li bireylerde deprem sonrası süreçte yoğun kaygı, aşırı ses hassasiyeti ve davranışsal değişimler gözlemlenmiştir. Katılımcıların yüksek sesler karşısında "Deprem oldu!" diye bağırarak kulaklarını tıkadıkları, kapılarını kapatarak tepkiler verdikleri, sözsüz iletişimlerinin azaldığı ve insanlarla etkileşim kurma isteklerinin belirgin biçimde gerilediği rapor edilmiştir. Ayrıca yalnız kalma eğilimlerinin arttığı, yalnız uyuma konusunda ciddi korkular geliştirdikleri ve eğitsel süreçlerinin bu travmatik olaydan önemli ölçüde etkilendiği saptanmıştır.

Benzer biçimde Şahin ve Kaya (2025) tarafından yürütülen araştırma da 6 Şubat Depremi'ni deneyimleyen OSB ve/veya zihinsel yetersizlik tanılı çocukların ebeveyn deneyimlerini incelemiştir. Araştırma bulguları, deprem sonrasında özel gereksinimli çocuklarda görülen travmatik etkilerin fiziksel, psikolojik ve eğitsel düzeyde çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle davranışsal sorunlarda belirgin bir artış olduğu ve bu çocukların gündelik yaşamla başa çıkmakta zorlandıkları ifade edilmiştir. Her iki araştırma birlikte değerlendirildiğinde, deprem sonrası özel gereksinimli bireylerin desteğe ihtiyaç duydukları ve bu destek mekanizmalarının sistematik biçimde yapılandırılmasının önem taşıdığı vurgulanmaktadır.

Farklı ülkelerde gerçekleştirilen araştırmalar da afetlerin özel gereksinimli bireyler üzerindeki çok boyutlu etkilerini ortaya koyarak mevcut bulgularla benzerlik göstermektedir. 2010 yılında Haiti'de meydana gelen büyük depremin ardından yürütülen araştırmada, depreme maruz kalan çocuk ve ergenlerin ruh sağlığı ve psikolojik gelişimlerinin ciddi biçimde olumsuz etkilendiği belirlenmiştir (Blanc vd., 2020). Benzer şekilde, 2009 İtalya Depremi sonrasında gerçekleştirilen bir izlem araştırmasında, deprem yaşayan 18 OSB'li çocuk ile yaşamayan 42 OSB'li çocuk karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve bir yıl boyunca takip edilmiştir. Araştırma sonucunda, afet deneyimi yaşayan OSB'li çocukların toplumsal uyum becerilerinde belirgin bir gerileme olduğu tespit edilmiştir (Valenti vd., 2012).

Japonya'da Tanaka ve Takahara (2020) tarafından yürütülen araştırmada ise zihinsel engelli bireylerin deprem anında ve sonrasında fiziksel, psikolojik, eğitimsel ve sosyal düzeyde farklı sorunlarla karşılaştıkları ortaya konmuştur. Yine Japonya'da Hanshin-Awaji Depremi sonrasında yapılan bir başka araştırmada, OSB'li çocukların davranışsal sorunlarında artış yaşandığı ve fiziksel sağlık durumlarının olumsuz yönde etkilendiği bildirilmiştir (Miyamoto, 1996). Kimura'nın (2020) araştırmasında ise 2011 Büyük Doğu Japonya Depremi ile 2016 Kumamoto Depremi'ni deneyimleyen zihinsel ve gelişimsel yetersizlik tanılı çocukların annelerinin afet sonrası deneyimlerine odaklanılmıştır. Araştırma bulgularına göre anneler başlangıçta yeterli kurumsal destek alamadıkları

için yoğun bir hayal kırıklığı yaşamış; ancak zaman içinde bu olumsuz duygularını yeniden yapılandırarak yaşadıkları süreci daha anlamlı ve işlevsel hale getirmeye yönelik başa çıkma stratejileri geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Bu uluslararası bulgular, afet sonrası süreçte özel gereksinimli çocukların yalnızca bireysel düzeyde değil, aile sistemleri bağlamında da çok yönlü destek gereksinimleri olduğunu ortaya koymakta; farklı bağlamlarda benzer etkilerin gözlemlendiğini göstermektedir.

Deprem gibi kriz durumlarında, alınacak önleyici önlemler ve yapılacak uygulamalı eğitimlerle afetin etkilerinin azaltılması mümkündür (Ranghieri ve Ishiwatari, 2014). Bu doğrultuda Wong (2013) tarafından yapılan araştırmada, Sichuan Depremi'nden etkilenen 140 özel gereksinimli çocuğa verilen sosyal hizmetlerin, onların psikososyal iyileşmeleri üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini göstermiştir. Olçay vd. (2023) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise zihinsel engelli ve OSB'li üç çocuğa deprem hazırlık becerilerinin öğretildiği ve verilen eğitimin etkili olduğu belirlenmiştir.

Doğal afetler, toplumun her bireyini farklı şekillerde etkileyebilen durumlardır. Ancak bazı bireyler ya da gruplar, bu afetlerden daha fazla ve uzun vadeli şekilde etkilenebilmektedir. Bu grupların başında özel gereksinimli çocuklar ve onların bakımından sorumlu olan ebeveynleri gelmektedir. Özellikle deprem gibi yıkıcı afetler, özel gereksinimli çocukların günlük rutinlerini, psikolojik durumlarını ve gelişimsel süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu süreçte, ebeveynlerin karşılaştığı zorluklar artmakta; çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mevcut destek sistemlerinin yeterliliği ise sorgulanmaktadır. Bu nedenle, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin deprem sonrasında yaşadıkları sorunların belirlenmesi, bu sorunların çeşitli değişkenlere göre nasıl çeşitlendiğinin ortaya konulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi; hem afet sonrası destek hizmetlerinin planlanması hem de özel gereksinimli bireylerin yaşam kalitesinin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuklarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasında yaşadıkları deneyimlere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Ebeveynlerin, yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada, fenomenolojik yaklaşıma dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Fenomenoloji, insan davranışının amaçlı olduğu, algılanan anlamlar tarafından yönlendirildiği ve bireylerin seçim yapma özgürlüğüne sahip olduğu görüşüne dayanmaktadır (Pierson ve Thomas, 2002). Bu yöntemin tercih edilme nedeni, depremden etkilenen özel gereksinimli çocukların

ebeveynlerinden elde edilen veriler doğrultusunda çocukların yaşadığı sorunları belirlemek ve depremin yaşamları üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemektir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de meydana gelen depremleri yaşamış ve özel gereksinimli çocuğa sahip olan, araştırmaya gönüllü olarak katılım göstermiş 14 ebeveyn oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı deprem sonrası yaşadıkları ili terk ederek, geçici bir süreyle barınmak amacıyla Kırıkkale’ye gelmiş ve burada Kırıkkale Üniversitesi Misafirhanesi ya da akraba evlerinde ikamet etmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Dağılımı

<i>Ebeveyn</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Anne	11	78,6
Baba	3	21,4
Toplam	14	100

Çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, çalışmaya dahil edilecek bireylerin önceden belirlenen belirli niteliklere sahip olmasını gerektiren, bilgi açısından zengin durumların seçilmesini amaçlayan bir yöntemdir (Marshall ve Rossman, 2014). Bu araştırmada kullanılan ölçütler şu şekilde belirlenmiştir:

- 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerden doğrudan etkilenmiş olmak,
- Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak,
- Deprem sonrası Kırıkkale iline göç etmiş olmak,
- Gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul etmek.

Kırıkkale’nin araştırma alanı olarak seçilmesi, yalnızca katılımcıların bu ile göç etmiş olmalarına değil, aynı zamanda araştırmacıların bu şehirde ikamet etmelerine dayanmaktadır. Bu durum, veri toplama sürecinin erişilebilirliğini, sürdürülebilirliğini ve planlı yürütülmesini kolaylaştırarak çalışmanın ekonomik ve zamansal açıdan uygulanabilirliğini artırmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Görüşme tekniği, bireylerin çevreye bakış açısını, bireysel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada etkili bir yöntemdir. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi, araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaktadır. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri kaynaklarına dayanan araştırmalar, incelenen konu hakkında daha derinlemesine bilgi edinilmesine olanak tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma kapsamında, belirlenen ebeveynlerle ön görüşme ve bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmaya katılımın

gönüllülük esasına dayalı olduğu, ebeveynlerden alınan yanıtların gizlilik ilkesine uygun şekilde değerlendirileceği ve elde edilen verilerin yalnızca araştırma amacıyla kullanılacağı bilgileri ebeveynlere açıklanmıştır. Ebeveynlere “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ebeveyn Görüşme Formu” uygulanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan depremde etkilenen özel gereksinimli çocukların araştırma değişkenlerine ilişkin bilgileri edinmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir formdur. Kişisel Bilgi Formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, özel gereksinimli çocuklara ilişkin; yaş, cinsiyet, engel türü ve kardeş sayısı gibi temel demografik bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise ebeveynlere ait; öğrenim durumu, yaş, meslek, ikamet süresi ve depremin yaşandığı şehir gibi sosyo-demografik değişkenleri kapsayan sorular bulunmaktadır.

Ebeveyn Görüşme Formu

Araştırmada, depremde etkilenen özel gereksinimli çocukların yaşadığı sorunlara ilişkin nitel veri toplamak amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu geliştirilmiştir. Formda yer alacak sorular, ilgili alanyazın doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve ön değerlendirme süreci için üç akademisyene e-posta yoluyla iletilmiştir. Uzmanlardan alınan geribildirimler doğrultusunda sorular içerik ve ifade açısından gözden geçirilmiş, sadeleştirilmiş ve formun son hali oluşacak şekilde revize edilmiştir. Nihai form, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ebeveynlere sunulmuş ve formu kendi ifadeleriyle yanıtlamaları istenmiştir.

Katılımcılara ulaşmak amacıyla, Kırıkkale Üniversitesinin ilgili birimleri ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile iletişime geçilmiş; bu kurumlar aracılığıyla deprem yaşamış özel gereksinimli çocukların ebeveynlerine ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada, verilerin çözümlenmesinde nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinin temel amacı, elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenerek benzerlik gösteren görüşlerin belirli tema ve kategoriler altında gruplanması ve bu gruplar üzerinden yorumlanmasıdır (Baltacı, 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın analiz sürecinin ilk aşamasında, araştırmacılar tarafından veriler okunmuş, daha sonra metinlerde dikkat çeken tekrarlar, duygusal ifadeler, davranış örüntüleri ve sorun odaklı anlatılar kodlara dönüştürülmüştür. Kodlama sürecinde ebeveynlere E1, E2..., çocuklara ise Ç1, Ç2... gibi kodlar verilmiştir. Bu kodlar sayesinde hem etik gizlilik sağlanmış hem de analiz sürecinde katılımcıların görüşlerinin izlenebilirliği korunmuştur.

Kodlar, içerik benzerliklerine göre kategorilere ve ardından daha geniş anlam birimleri olan temalar altında toplanmıştır. Kodlama ve kategori oluşturma sürecinde herhangi bir yazılım kullanılmamış, manuel kodlama yöntemi tercih edilmiştir. Kategoriler arası kavramsal benzerlikler ve içeriksel bütünlük esas alınarak, analiz süreci sonucunda dört ana tema belirlenmiştir: “Deprem Öncesi Yaşam Düzeni”, “Deprem Anındaki Tepkiler”, “Çok Yönlü Etkilenme” ve “Kriz Yönetimi”. Bu temalar, özel gereksinimli çocukların deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası yaşantılarına ilişkin ebeveyn görüşlerini kapsamlı bir biçimde yansıtmakta; çocukların psikolojik, sosyal, fiziksel ve çevresel düzeyde karşılaştıkları değişimlerin kavramsal yakınlığı bütüncül olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Her bir tema, belirli kategorilerin temel alınarak yapılandırılmış ve ailelerin deneyimlerini farklı boyutlarıyla analiz etmeye imkân tanımıştır.

Veri güvenilirliğini sağlamak amacıyla, kodlama işlemi araştırmacılar ve bir uzman tarafından yürütülmüştür. Oluşturulan kodlar karşılaştırılmış, görüş birliği ve ayrılıkları Miles ve Huberman’ın (1994) formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})}$) kullanılarak analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde ortaya çıkan görüş ayrılıkları karşılıklı tartışma ve örnek görüşlerin birlikte yeniden değerlendirilmesi yoluyla çözümlenmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmada %91,25 oranında uzlaşa sağlanmıştır.

Bulgular

Tablo 2. Ebeveynlere Ait Demografik Bilgiler

<i>Ebeveyn</i>	<i>Anne</i>		<i>Baba</i>		<i>Yaşadığı Şehir</i>	<i>İkamet Süresi (yıl)</i>
	<i>Yaş</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Yaş</i>	<i>Eğitim</i>		
E1	47	Üniversite	50	Üniversite	Hatay	15
E2	32	Ortaokul	33	İlkokul	Kahramanmaraş	7
E3	35	İlkokul	38	İlkokul	Gaziantep	8
E4	48	Lise	54	Üniversite	Hatay	10
E5	41	Lise	42	Üniversite	Adana	2
E6	49	Okur yazar değil	55	İlkokul	Kahramanmaraş	2
E7	45	İlkokul	49	İlkokul	Gaziantep	5
E8	29	Lise	30	Ortaokul	Adana	10
E9	43	Ortaokul	49	Lise	Hatay	4
E10	48	Lise	52	Lise	Adana	1
E11	36	Üniversite	38	Lise	Kahramanmaraş	1
E12	37	İlkokul	37	İlkokul	Osmaniye	Doğumdan beri
E13	40	İlkokul	41	İlkokul	Malatya	Doğumdan beri
E14	36	Ortaokul	39	Lise	Adana	2

Tablo 2’de, çalışmaya katılan ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Katılımcı annelerin yaşları 29 ile 49 arasında değişmekte olup eğitim düzeyleri “okur yazar değil” seviyesinden üniversite mezuniyetine kadar çeşitlilik göstermektedir. Babaların yaş aralığı ise 30 ile 54 arasındadır ve benzer şekilde eğitim düzeylerinde ilkokuldan üniversiteye kadar farklılık gözlenmektedir.

Ailelerin ikamet ettikleri iller incelendiğinde, katılımcıların dördünün Adana, üçünün Hatay, üçünün Kahramanmaraş, ikisinin Gaziantep, birinin Malatya ve birinin ise Osmaniye ilinde yaşadığı belirlenmiştir. İkamet süresi ise bir yıl ile doğumdan itibaren aynı ilde yaşama arasında değişiklik göstermektedir.

Tablo 3. Özel Gereksinimli Çocuklara Ait Demografik Bilgiler

<i>Çocuk</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Engel türü</i>	<i>Kardeş Sayısı</i>
Ç1	Erkek	14	Cerebral Palsy	-
Ç2	Erkek	12	İşitme Engelli	2
Ç3	Kız	13	Zihinsel Engelli	4
Ç4	Erkek	17	Cerebral Palsy	2
Ç5	Kız	12	Zihinsel Engelli ve Tip 1 Diyabet	2
Ç6	Erkek	16	OSB	4
Ç7	Erkek	13	İşitme Engelli	3
Ç8	Kız	8	OSB	2
Ç9	Kız	10	İşitme Engelli ve Epilepsi	1
Ç10	Erkek	14	Down Sendromu	3
Ç11	Kız	6	Zihinsel Engelli	1
Ç12	Kız	13	Zihinsel Engelli	2
Ç13	Kız	14	OSB	1
Ç14	Erkek	7	OSB	2

Tablo 3'te, araştırmaya katılan özel gereksinimli çocukların demografik özellikleri sunulmaktadır. Çalışma kapsamında 7 kız (%50) ve 7 erkek (%50) olmak üzere toplam 14 çocuk yer almaktadır. Kız çocukların yaşları 6 ile 14 arasında değişirken, erkek çocukların yaş aralığı 7 ile 17 olarak belirlenmiştir. Çocukların engel türleri arasında OSB, zihinsel engel, işitme engeli, serebral palsy, Down sendromu ile birlikte tip 1 diyabet ve epilepsi gibi eşlik eden durumlar bulunmaktadır. Ayrıca, çocukların kardeş sayıları 0 ile 4 arasında değişmektedir.

Araştırmada, depremden etkilenen özel gereksinimli çocukların yaşadıkları sorunları ebeveyn ifadeleri doğrultusunda ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen nitel veri analizleri sonucunda dört ana tema belirlenmiştir: (1) Deprem Öncesi Yaşam Düzeni (2) Deprem Anındaki Tepkiler (3) Çok Yönlü Etkilenme (4) Kriz Yönetimi. Her tema, ilgili kategoriler altında detaylandırılmış; çocukların yaşantılarındaki değişimler çok yönlü olarak analiz edilmiştir.

Tablo 4. Deprem Öncesinde Özel Gereksinimli Çocukların Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Ebeveyn Görüşleri

<i>Tema</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Kodlar</i>
Deprem öncesi yaşam düzeni	Rutinler	Yalnız kalabilme, eğitime devam edebilme, sosyal aktivitelere katılma
	Sağlık durumu	Sağlıklı olma

Bu tema, özel gereksinimli çocukların deprem öncesindeki yaşam düzeni ve deneyimlerine odaklanmaktadır. Ebeveyn ifadelerine göre, bu dönem genel olarak daha işlevsel ve dengeli bir süreç olarak tanımlanmıştır. Çocukların gelişimsel, sosyal ve sağlıkla ilgili yönlerden daha olumlu bir

durumda oldukları vurgulanmıştır. Deprem öncesi yaşam düzeni teması iki temel kategori altında ele alınmıştır: Rutinler ve sağlık durumu.

Rutinler

Bu kategoride, çocukların gündelik yaşam içindeki becerilerine ve bağımsızlık düzeylerine dair ebeveyn görüşleri analiz edilmiştir. Ebeveynler, deprem öncesinde çocuklarının yalnız kalabildiklerini, eğitimlerine düzenli devam ettiklerini ve sosyal etkileşimlerinin daha güçlü olduğunu vurgulamışlardır. Örnek ebeveyn ifadeleri şu şekildedir:

E1: “Önceden evde yalnız kalması sorun olmuyordu, ancak şu an onu evde kalmaya ikna etmek gerekiyor. Bu konuda çok zorlanıyorum.”

E2: “Deprem öncesinde daha pozitif ve neşeliydi. Okulda eğitimi çok iyi ilerliyordu, ancak şu anda bunları pek göremiyoruz. Tedirgin ve kaygılı olduğunu gözlemliyorum.”

E3: “Deprem öncesinde oyun oynardı, birlikte ders çalışırdık. Ancak şu an yanımızda kalmayı tercih ediyor ve kardeşleriyle anlaşmazlıklar yaşamaya başladı.”

Sağlık Durumu

Bu kategori, çocukların fiziksel ve nörolojik sağlık durumlarına odaklanmaktadır. Ebeveyn ifadelerine göre, deprem öncesinde çocukların sağlık durumları daha stabildi ve krizlerin daha seyrek yaşandığı bir dönem söz konusuydu. Ayrıca, bu dönemde çocukların davranışsal tepkilerinin daha öngörülebilir olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda örnek bir ifade şöyledir:

E9: “Depremden önce sağlığı daha iyiydi, depremden sonra nöbetleri sıklaştı. Daha hırçınlaştı.”

Bu bulgular, deprem öncesinde özel gereksinimli çocukların genel olarak daha bağımsız hareket edebildiklerini, sosyal açıdan daha etkileşimli olduklarını ve sağlık durumlarının daha dengeli seyrettiğini göstermektedir.

Tablo 5. Deprem Anında Özel Gereksinimli Çocukların Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Ebeveyn Görüşleri

<i>Tema</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Kodlar</i>
Deprem anındaki tepkiler	Duygusal ve davranışsal tepkiler	Korku, kaygı, panik olma, şaşkınlık, öfke, içe kapanıklık

Bu tema, özel gereksinimli çocukların depremin yaşandığı anda verdikleri duygusal ve davranışsal tepkileri kapsamaktadır.

Elde edilen veriler doğrultusunda bu tema duygusal ve davranışsal tepkiler kategorisi altında ele alınmıştır.

Duygusal ve Davranışsal Tepkiler

Ebeveyn ifadelerine göre deprem anı özel gereksinimli çocuklar için yoğun korku, kaygı, panik, şaşkınlık ve öfke gibi duyguların yaşandığı travmatik bir süreç olmuştur. Bu durum, çocukların hem dışa dönük hem de içe dönük tepkiler göstermelerine neden olmuştur. Bazı çocukların

yakınlarına sıkı sıkıya sarıldığı, bazı çocukların ise tamamen içe kapandığı ve konuşmayı reddettiği belirtilmiştir. Bu ani duygusal ve davranışsal değişimler, çocukların psikolojik güvenlik duygusunun sarsıldığını ortaya koymaktadır. Örnek ebeveyn ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

E2: “Çok korktu, panik oldu. Sürekli ‘ölecek miyiz?’ sorusunu yöneltti.”

E8: “Ailemi kaybederim korkusu oluştu. Çok korktuğu için bana sınıksı sarıldı.”

E12: “Çocuğum çok korkuyor, kimseye yaklaşmıyor ve kimseyle konuşmuyor. İyice içine kapandı.”

E13: “Öleceğini, kurtulamayacağını hissetmişti. Evin yarısı yıkılmış, kızımın kafasına duvar düşmüştü. O günü anlatamam, çok kötüydü. Korku dolu gözlerle bakıyordu.”

Bu bulgular, özel gereksinimli çocukların deprem anında yaşadıkları deneyimlerin, diğer bireylerden farklı ve daha derin düzeyde olumsuz etkiler doğurabildiğini göstermektedir. Bu nedenle kriz anlarında özel gereksinimli bireylerin duygusal güvenliklerinin sağlanmasına yönelik özel destek mekanizmalarının gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Tablo 6. Deprem Sonrasında Özel Gereksinimli Çocukların Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar
Çok yönlü etkilenme	Duygusal ve davranışsal durumda farklılaşma	Ani tepki verme, depresyon, panik hali, öfke nöbetleri, korku, kaygı, ağlama krizleri, yalnız kalamama, nöbet geçirme, içe kapanıklık, teknolojiye aşırı yönelme
	Temel biyolojik fonksiyonlarda farklılaşma	Uyku bozuklukları, iştah problemleri, fiziksel sağlık sorunları
	Sosyal uyumda farklılaşma	Arkadaş ilişkilerinde gerileme, kardeşlerle çatışma, sosyal ortamlara karşı isteksizlik
	Eğitimde aksaklıkların oluşması	Okula devam edememe
	Duygusal zorlanmalar	Kaygı, korku, yas
	Mekân ve sosyal ortam değişikliği	Şehir değişikliği, alıştıkları sosyal çevreden kopma
	Zorunlu ihtiyaçların karşılanma durumu	Barınma, temizlik, beslenme, oyun

Deprem yaşadıktan sonra, özel gereksinimli çocukları çok yönlü biçimde etkilediği ve bu etkinin çocukların psikolojik, fizyolojik, sosyal ve eğitsel alanlarına yansıdığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu süreç, çocukların gelişimsel bütünlüklerini etkileyen kritik bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Deprem anı ile deprem sonrası dönemde ortaya çıkan kategori dağılımındaki dengesizliğin temel nedeni, her iki sürecin farklı doğası ve deneyimlerin çeşitlenmesiyle açıklanabilir. “Kaygı” ve “korku” gibi bazı kodlar farklı temalarda tekrar etmiş olmakla birlikte, her bir tema içerisindeki bağlamsal kullanımları farklılık göstermektedir. Örneğin, deprem anında ortaya çıkan “korku” daha çok ani ve yoğun bir tepkiyi ifade ederken, deprem sonrasındaki “korku” geleceğe dair belirsizlik ve güvenlik kaygısıyla ilişkilidir.

Çok yönlü etkilenme teması kapsamında ortaya konan bulgular, yedi ana kategori altında incelenmiştir.

Duygusal ve Davranışsal Durumda Farklılaşma

Ebeveynlerin ifadelerine göre özel gereksinimli çocuklarda ani tepki verme, depresyon, panik hali, öfke nöbetleri, korku ve kaygı, ağlama krizleri, yalnız kalamama, teknolojiye aşırı yönelme, içe kapanıklık ve bazı durumlarda nöbet geçirme gibi tepkiler gözlemlenmiştir. Bu tepkiler, travmatik yaşantının çocukların duygusal ve davranışsal bütünlüğünü ciddi şekilde etkilediğini göstermektedir.

E1: *“Yalnız evde kalamıyor, yanımızdan ayrılmak istemiyor.”*

E3: *“Depremi ilk kez yaşadığı için sonrasında korkuları arttı. Doğal afetlerin ne olduğunu ona anlattık. Daha duygusal olduğunu gözlemledik.”*

E9: *“Deprem nöbetlerini tetikledi ve durmuyor. Zaman zaman yoğun bakıma yatmak zorunda kalıyor. Büyük nöbetler geçirdiği anlar oluyor.”*

Temel Biyolojik Fonksiyonlarda Farklılaşma

Deprem sonrasında çocukların temel biyolojik fonksiyonlarında da değişiklikler yaşandığı görülmüştür. Uyku bozuklukları, iştah problemleri ve fiziksel sağlık sorunları bu süreçte sıkça dile getirilmiştir. Travmanın sadece psikolojik değil, bedensel işleyişi de etkileyebildiği dikkat çekmektedir.

E3: *“Deprem sonrasında uyku uyumakta ve yalnız kalmaktan çok korkardı. Sürekli biz onun yanında mıyız diye bakıp dururdu.”*

E5: *“Kızımın şekerleri alt üst oldu, müdahale etsem de düşüremedim. Psikolojik olarak sürekli yüksek seyir etti. Hemoglobin A1c yüksek çıktı. Düzenli beslenmesi gerekiyordu ama iştahı kalmamıştı.”*

E9: *“Oturmak istemiyor, yemek yemeyi reddediyor, sürekli düşünceli görünüyor.”*

Sosyal Uyumda Farklılaşma

Deprem yaşanılmasının ardından özel gereksinimli çocukların sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkilerde belirgin değişimler yaşandığı görülmüştür. Ebeveyn ifadelerine göre çocuklar, önceki döneme kıyasla sosyal etkileşimden daha fazla uzaklaşmakta, arkadaş ilişkilerinde kopmalar yaşanmakta ve kardeşlerle olan ilişkilerde çatışmalar artmaktadır. Ayrıca sosyal ortamlara karşı isteksizlik ve kaçınma davranışlarının da sık gözlemlendiği belirtilmiştir.

E14: *“Kardeşi ile anlaşamama sorunu ortaya çıktığı için sürekli gözetim altındalar. Her olayda panik davranışlar gösteriyor. Ani değişikliklerden kaynaklanabilir.”*

E6: *“Arkadaşlarıyla vakit geçirir, film izler ve birçok spor etkinliğine katılırdı. Ancak artık bu tür aktivitelere katılmıyor. Deprem sırasında yalnız olması paniklemesine neden oldu ve çevresindekilerden uzaklaşmaya başladı.”*

Eğitimde Aksaklıkların Oluşması

Bazı çocukların deprem sonrası dönemde okula devam edemedikleri veya okula uyum sağlamakta zorlandıkları görülmüştür. Bu durum, öğrenme süreçlerinin kesintiye uğramasına ve gelişimsel gerilik riskine neden olmuştur.

E2: “Okuluna devam edemediği için eğitim durumu geriledi. Yaşanılan toz ve kirlilikten dolayı sağlık problemlerimiz çıktı, rutin sağlık kontrollerimizi yapamadık.”

Duygusal Zorlanmalar

Özel gereksinimli çocukların deprem sonrası dönemde yoğun kaygı, korku ve yas süreçleri yaşadığı anlaşılmaktadır. Enkaz altında kalma korkusu ve sevdiklerini kaybetme travması çocukların duygusal yükünü artırmıştır.

E1: “Depremde dedesini kaybettik bu yüzden enkazda kalma korkusu, kaybetme korkusu yaşıyor.”

E11: “Uyurken korkuyor, her an deprem olacağını düşündüğü için böyle davranıyor.”

Mekân ve Sosyal Ortam Değişikliği

Deprem sonrasında bazı ailelerin zorunlu olarak şehir değiştirmesi, çocukların alıştıkları sosyal çevreden kopmalarına ve yeni ortamlara uyum sağlamakta zorluk çekmelerine neden olmuştur. Bu durum, mevcut stresin katlanarak artmasına yol açmıştır.

E4: “En çok yer değişikliği etkiledi. Köye taşındık, köy hayatı onun fiziksel durumuna uygun olmadığı için büyük zorluklar yaşadık.”

Zorunlu İhtiyaçların Karşılama Durumu

Deprem sonrası yaşam koşullarında yaşanan yetersizlikler, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılama sürecini sekteye uğratmıştır. Barınma, temizlik, beslenme ve oyun gibi temel hakların sağlanamaması, çocukların sağlığı üzerinde olumsuz etkilere yol açmıştır. Ebeveynler, çocukların bu yetersizliklerden doğrudan etkilendiğini ve sağlık durumlarında olumsuz değişimler yaşandığını ifade etmiştir.

E5: “Kızımın kan şekeri seviyesi düzensiz hale geldi. Düzenli beslenmesi gerekiyordu ancak ihtiyacı olan öğünleri her zaman bulamadık.”

E2: “Yaşanılan toz ve kirlilikten dolayı sağlık problemlerimiz çıktı, rutin sağlık kontrollerimizi yapamadık. Güvenli oynayabilecekleri alanlar yoktu.”

Tablo 7. Ebeveynlerin Depremle Birlikte Ortaya Çıkan Sorunların Çözümüne Yönelik Görüş ve Önerileri

<i>Tema</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Kodlar</i>
Kriz Yönetimi	Aile temelli müdahaleler	Yalnız kalmaya alıştırma, oyun oynama, etkinlik yapma, eğitime yeniden yönlendirme, duygusal destek sağlama
	Profesyonel ve mekânsal destek	Psikolojik destek sağlama, mekân değişikliği
	Destek sağlama sürecinde yaşanan zorluklar	Duygusal zorlanma, çözüm bulamama
	Çözüm arayışı ve beklentiler	Eğitim olanaklarının artırılması, sağlık durumlarının iyileştirilmesi, sosyal uyumlarının desteklenmesi
	Destek eksikliği	Müdahalede bulunamama, çaresizlik

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocukların karşılaştığı kriz durumlarını yönetebilmek amacıyla ebeveynlerin çeşitli çözüm stratejileri geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, ailelerin hem bireysel hem de çevresel düzeyde farklı baş etme yollarına yöneldiğini ve çocuklarının iyilik haline yönelik çeşitli beklentiler taşıdığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, beş kategori altında incelenmiştir: Aile temelli müdahaleler, profesyonel ve mekânsal destek, destek sağlama sürecinde yaşanan zorluklar, çözüm arayışı ve beklentiler, destek eksikliği.

Aile Temelli Müdahaleler

Ebeveynlerin çoğu, çocuklarının yaşadığı psikolojik etkileri azaltmak amacıyla ev ortamında çeşitli destekleyici uygulamalar geliştirdiklerini ifade etmiştir. Bu müdahaleler arasında çocuğun evde yalnız kalmaya alıştırılması, birlikte oyunlar ve etkinlikler yapılması, eğitime yeniden yönlendirme ve duygusal destek sağlama gibi yöntemler yer almaktadır. Ebeveynlerin bu sürece dair görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

E3: *“Yatmakta çok zorlanırdı çünkü deprem sonrası korku oluştu. Onun yanında yatarak ve depremin geçtiğini söyleyerek onu teselli ettik. Sürekli bize sorular sorup duruyordu. Biz de dürüst bir şekilde ona bu durumu anlattık. Artık biliyor ve iyi durumda.”*

E2: *“Rehabilitasyon merkezinden akademik eğitim almaya başladık.”*

E7: *“Sürekli yanlarında olmaya çalıştım. Sakinleştirici oyunlar ve etkinlikler geliştirdik, birlikte oynadık.”*

Profesyonel ve Mekânsal Destek

Bazı ebeveynler, yaşadıkları çevrenin çocuk üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla profesyonel destek almayı ve yer değişikliğine gitmeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu kapsamda çocuklara psikolojik destek sağlandığı ve bazı ailelerin bir süreliğine daha sakin bölgelerde yaşamayı seçtikleri görülmüştür:

E13: *“Psikiyatriye götürdüm, uyku ilacı verildi. Üç ay boyunca ilaçla uyudu, daha sonra yavaş yavaş kendi başına uyumaya başladı.”*

E5: *“7 gün boyunca deprem bölgesinde yaşadık. Konteynırda sallantı ve artçılar devam ettiği için şehri onun sağlığı için terk etmekte çözüm buldum. Biraz toparlandıktan sonra tekrar yaşadığımız yere döndük.”*

Destek Sağlama Sürecinde Yaşanılan Zorluklar

Araştırma bulguları, bazı ebeveynlerin çocuklarının deprem sonrasında yaşadığı durumlar karşısında çözüm bulamadıkları ve duygusal zorlanma yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının duygusal deneyimlerini anlamadaki güçlükleri hem ebeveynlerin psikolojik durumlarını hem de çocukların gereksinim duyduğu destek süreçlerini doğrudan etkileyebileceğini göstermektedir.

E8: "Otizmli olduğu için konuşamaması beni çok üzüyor."

E1: "Bazen hiçbir şey umurunda değilmiş gibi görünüyor ama öyle cümleler kuruyor ki aslında çok derinden etkilendiğini anlıyorsunuz. Tepkilerini dışa vurmuyor, acısını içinde yaşıyor. Hiçbir şey yapamadığım için üzülüyorum."

Çözüm Arayışı ve Beklentiler

Ebeveynlerin önemli bir bölümü, çocuklarının ruhsal ve fiziksel iyilik halini yeniden sağlamak için çeşitli girişimlerde bulunduklarını ve bu sürece yönelik somut beklentiler taşıdıklarını ifade etmiştir. Bu beklentiler arasında, çocuklarının eğitim olanaklarının artırılması, sağlık durumlarının iyileştirilmesi ve sosyal uyumlarının desteklenmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır:

E4: "Yaşadığı korkudan sonra onu binadan dışarı çıkarmak çok zordu. Bizim de psikolojimiz bozukken bunu ona yansıtmamaya çalışmak daha da zordu. Kaybettiklerimiz hakkında konuşamıyoruz ama mezarlığa gitmek istiyor. Gittiğimizde nasıl etkileneceğini bilmiyorum, bu yüzden sürekli geçiştiriyorum. Düzelmeleri için elimizden ne gelirse yaparız."

E7: "Her anda her şeyde yanlarında olunması gerekiyor."

Destek Eksikliği

Bazı ebeveynler ise çocukları için herhangi bir müdahalede bulunamadıklarını, çözüm geliştiremediklerini ve yalnızca süreci izlemekle yetindiklerini belirtmiştir. Bu durum, sistematik destek mekanizmalarının yetersizliğini ve bazı ailelerin içinde bulunduğu çaresizliği gözler önüne sermektedir:

E10: "Maalesef olmadı, ne yaptırırsak sonuç alamadık."

E12: "Çözüm yok, çaresizlik var."

Tartışma

Bu araştırma, deprem sonrasında özel gereksinimli çocukların yaşadıkları deneyimleri ebeveyn ifadeleri aracılığıyla anlamayı amaçlamıştır. Araştırma bulguları, çocukların afet öncesindeki rutin yaşamlarından başlayarak deprem anı ve sonrasındaki baş etme süreçlerine kadar uzanan çok yönlü etkiler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Elde edilen veriler deprem öncesi yaşam düzeni, deprem anındaki tepkiler, çok yönlü etkilene, kriz yönetimi olmak üzere dört ana tema altında yapılandırılmıştır. Temalar arasındaki kategori dağılımındaki farklılık, araştırma verilerinin doğasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın sonuçları, özel gereksinimli çocukların deprem gibi beklenmedik ve yıkıcı olaylar karşısında yalnızca fiziksel düzeyde değil, aynı zamanda duygusal, davranışsal, sosyal ve eğitsel düzeyde derin etkiler yaşadıklarını göstermektedir. Bu durum, özel gereksinimli bireylerin afet süreçlerinde çok yönlü olarak savunmasız olduklarını ve sistematik destek gereksinimlerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Phillips ve Marrow (2007) ile Peek ve Stough'un (2010)

çalışmalarında belirtilen, özel gereksinimli bireylerin afetlere karşı hem bireysel hem de sistemsel düzeyde kırılgan olduklarına dair saptamalarla paralellik göstermektedir.

Deprem öncesi yaşam düzeni teması kapsamında, ebeveyn görüşlerine göre özel gereksinimli çocukların günlük yaşamlarında en sık belirtilen özellikler; düzenli olarak eğitimlerine devam ettikleri, sinemaya gitme, yürüyüş yapma ve oyun oynama gibi sosyal aktivitelere katıldıkları, zaman zaman yalnız kalabildikleri, hayata karşı daha olumlu bir bakış sergiledikleri ve genel olarak sağlık sorunlarının bulunmadığı yönündedir. İfade edilen görüşlere göre özel gereksinimli çocukların genel olarak olumlu bir gelişim süreci içerisinde oldukları ve rutinlerinin oturmuş olduğu anlaşılmaktadır. Özel gereksinimli çocukların düzenli ve öngörülebilir bir yaşam şeklinin olması onların duygusal ve davranışsal dengelerini korumada kritik rol oynar (Ferretti ve Bub, 2017). Bu bağlamda, deprem gibi ani ve yıkıcı afetler, özel gereksinimli çocukların yalnızca çevresel koşullarında değil, aynı zamanda alıştıkları rutin düzenlerinde de önemli değişikliklere neden olmakta; bu durum çocuklarda çeşitli duygusal ve davranışsal tepkilerle kendini gösterebilmektedir.

Deprem anındaki verilen tepkiler teması kapsamında, çocukların yaşadıkları olaya verdikleri tepkiler “duygusal ve davranışsal tepkiler” kategorisinde ele alınmıştır. Özel gereksinimli çocukların bir kısmının deprem sırasında yoğun korku, panik, şaşkınlık, kaygı ve öfke gibi güçlü duygular yaşadıkları; bir kısmının ise içe kapanma gibi tepkiler sergiledikleri görülmektedir. Afetler, çocukların stres düzeylerini artırarak genel sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (Delicado vd., 2017). Bu durum, çocukların duygusal düzenleme becerilerini zorlayarak daha ciddi psikolojik tepkiler göstermelerine yol açabilmektedir (Pynoos vd., 1999). Söz konusu tepkiler, deprem anının çocukların psikolojik sağlamlıkları ve güvenlik algıları üzerinde belirgin etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin ifadeleri, deprem öncesinde özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte afetlere yönelik hazırlık yapmanın yetersiz olduğunu da göstermektedir. Bu bulgu, alanyazında da sıkça vurgulanan önemli bir eksiklikle uyum göstermektedir (Hipper vd., 2018). Araştırma sonuçları, özel gereksinimli çocukların deprem anında yoğun ve çok boyutlu duygusal tepkiler verdiklerini, bu tepkilerin bağlamsal, gelişimsel ve bireysel faktörlerle iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu durum, afet sonrası müdahale ve destek süreçlerinde söz konusu çocukların ihtiyaçlarının ayrı bir öncelikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle engelli bireylerin afet anlarında karşılaştıkları güçlükler, tahliye planlarının özel gereksinimlere uygun olarak yapılandırılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu eksiklik, Örenoglu ve Bekler’in (2024) çalışmasında da vurgulanmıştır. Afetlerin bireyler üzerindeki etkisinin tek boyutlu olmadığı; çocuğun yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, gelişimsel özellikleri, tıbbi öyküsü ve sahip olduğu sosyal destek mekanizmaları gibi çok sayıda değişkenle şekillendiği göz önünde bulundurulmalıdır (Karabulut ve Bekler, 2019; Yorulmaz ve

Karadeniz, 2021). Bu çerçevede, afetlere yönelik hazırlık ve müdahale süreçlerinin özel gereksinimli bireylerin farklılaşan ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde yapılandırılması hayati öneme sahiptir.

Çok yönlü etkilenme temasında ise özel gereksinimli çocuklarda korku, kaygı, öfke nöbeti, ağlama krizleri, depresyon, ani tepki verme, içe kapanma ve yas gibi psikolojik belirtilerin gözlemlendiği görülmektedir. Bu tepkiler, depremin çocukların psikolojik bütünlüğü üzerindeki yıkıcı etkisini ortaya koymaktadır. Deprem gibi ani ve travmatik olaylar, özellikle gelişimsel olarak risk altında olan çocuklar için ruhsal sağlamlığı tehdit edici bir unsur olabilmektedir. Özel gereksinimli çocukların bu sürece uyum sağlama durumu, nörogelişimsel farklılıkları nedeniyle sınırlı olduğunu göstermektedir (Stough vd., 2016). Ebeveyn ifadeleri, çocukların deprem sonrası tehlike algısı içinde panik yaşadıklarını, yalnız kalamama, tetiklenmiş epileptik nöbetleri gibi davranışlar geliştirdiklerini göstermektedir. Bu bulgu, afet sonrası çocuklarda gelişen travma sonrası stres bozukluğu belirtileriyle de örtüşmektedir (Pfefferbaum vd., 2014). Ayrıca farklı araştırmalarda da deprem ile çocuklarda gelişen travma sonrası stres bozukluğu arasında ilişki bulunmuştur (Çitak ve Dadandı, 2024; Neria vd., 2008; Yılmaz ve Bahadır, 2025). Tüm bu bulgular, afet sonrası dönemde özel gereksinimli çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin erken, planlı ve bütüncül bir yaklaşımla sunulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Pynoos vd.'nin (1999) afetlerin çocukların psikolojik dayanıklılığını zedeleyebileceğini ortaya koyan araştırmasıyla paralellik göstermektedir.

Ebeveyn görüşlerine göre deprem sonrası süreçte çocuklarda uyku düzensizlikleri, iştahsızlık ve fiziksel sağlık sorunları gibi biyolojik temelli belirtiler ortaya çıkmıştır. Bu durum, travmanın yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda fizyolojik bir boyutta da etkili olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda deprem sonrasında bireylerde yaşanan en yaygın etkilenme durumlarına bakıldığında; depremi tekrar hatırlama, kaygı yaşama, uyku düzensizlikleri şeklinde olduğu saptanmıştır (Özmenler vd., 2001; Wood vd., 1992). Ebeveyn görüşlerinden elde edilen veriler de bu durumu destekler niteliktedir. Uyku problemleri, çocuklarda günlük yaşamın ve öğrenme süreçlerinin sekteye uğramasına yol açabilir; bu da afet sonrası sürecin çocuk gelişimi üzerindeki dolaylı etkilerini göstermektedir.

Depremin çok yönlü etkileri, özel gereksinimli çocuklar açısından sosyal uyum, eğitim sürekliliği, yaşam alanına adaptasyon ve temel ihtiyaçlara erişim gibi birçok alanda çeşitli zorlukların yaşandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Araştırma bulguları, çocukların sosyal çevreleriyle etkileşimlerinde belirgin bozulmalar olduğunu göstermektedir. Özellikle arkadaş ilişkilerinde zorlanma, kardeşlerle çatışma, sosyal ortamlara katılımda isteksizlik ve okula gitme konusundaki isteksizlik gibi belirtiler, afet sonrası psikososyal işlevsellikte ciddi gerilemeler yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, travmatik olayların ardından çocukların sosyal bağlarını sürdürme

kapasitesinin azaldığını ve destek sistemlerine olan gereksinimlerinin arttığını göstermektedir (Pfefferbaum vd., 2014).

Deprem yarattığı etkilerden bir diğeri ise şehir değiştirmek zorunda kalan özel gereksinimli çocukların mevcut sosyal çevrelerinden uzaklaşmaları nedeniyle yeni yaşam alanlarına uyum sağlamakta belirgin güçlükler yaşamalarıdır. Bu durum, araştırma bulgularıyla açık biçimde ortaya konmuştur. Bu durum, yalnızca fiziksel bir yer değişikliğini değil; aynı zamanda çocuğun alışık olduğu sosyal ilişkiler ağının, günlük rutinlerinin ve psikolojik güvenlik algısının da kesintiye uğraması anlamına gelmektedir. Söz konusu bulgu, afet sonrası sunulan hizmetlerin özel gereksinimli bireylerin özgün ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını göstermekte ve Bilik ve Akdağ'ın (2023) araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çocukların yeni sosyal çevrelere uyum sağlayabilmeleri zaman alan bir süreç olsa da bu süreçte yeterli psikososyal desteğin sunulmaması halinde yalnızlık duygusu, kaygı düzeyinde artış ve sosyal uyum güçlükleri gibi sorunların daha da derinleşebileceği alanyazında da vurgulanmaktadır (Peek ve Stough, 2010).

Ebeveynler tarafından belirtilen çözüm önerileri arasında, yalnız kalmaya alıştırmak, çocukla daha fazla vakit geçirme, oyun ve etkinlikler yapma, psikolojik destek alma, eğitime yeniden başlama ve bir süre farklı bir şehirde yaşama gibi yaklaşımlar bulunmaktadır. Araştırmalar, oyun terapisinin afet sonrası travmatik stresi azaltmada etkili olduğunu desteklemektedir (Maspupatun, 2017; Rusmana vd., 2020; Triasari vd., 2020; Yuliani vd., 2022). Ebeveynlerin bu tür çözümler üretmesi, travmatik etkileri azaltmak ve çocukların yaşama uyumlarını artırmak açısından önemli bir adımdır. Alanyazında da afet sonrası bakım veren bireylerin ruh sağlığının desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Walsh (2019), afet ve kriz durumlarında aile dayanıklılığını artırmanın önemli olduğunu ve ebeveynlerin psikolojik olarak desteklenmesinin, çocukların iyileşme sürecine de doğrudan katkı sağlayacağını ifade etmektedir.

Ebeveynlerin büyük bir kısmı, özel gereksinimli çocuklara yönelik afet planlamasının yetersiz olduğunu ve bu konuda daha fazla farkındalık yaratılması gerektiğini belirtmiştir. Ebeveynlerin önerileri, özellikle eğitim ve farkındalık çalışmalarına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini göstermektedir. Alanyazında da vurgulanan afet eğitimi ve psikososyal destek mekanizmalarının artırılması gerektiği fikri, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir (Örenoğlu ve Bekler, 2024).

Deprem gibi kriz durumlarında, yalnızca bireysel çabalarla çözüm üretmek çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Özellikle özel gereksinimli çocuklara yönelik uzmanlaşmış destek hizmetlerinin sınırlı olması, ebeveynlerin üzerindeki yükü artırmakta ve onları çözüm geliştiremeyen pasif izleyiciler konumuna itmektedir. Bu durum, ebeveynlerde tükenmişlik, çaresizlik ve yetersizlik duygularını beraberinde getirmekte; ailelerin psikolojik dayanıklılığını da zayıflatmaktadır (Coşkun

ve Gürbak, 2024). Araştırma bulguları da göstermektedir ki bazı ebeveynler, çocuklarının yaşadığı travmaya müdahalede bulunamadıklarını, yalnızca süreci izlemekle yetindiklerini ifade etmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, özel gereksinimli çocukların deprem sonrasında yaşadıkları deneyimleri ebeveyn ifadeleri doğrultusunda incelemiş ve depremin çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocukların deprem öncesi hazırlık, deprem anı yönetimi ve deprem sonrası iyileşme süreçlerinde sosyal, eğitsel, psikolojik ve fiziksel zorluklarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Ebeveynlerin ifadeleri, depremin çocuklar açısından duyuşsal yüklenmeye neden olduğunu, eğitime erişimin kesintiye uğradığını, sosyal ilişkilerin zayıfladığını ve sağlık-bakım ihtiyaçlarının yeterince karşılanamadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular doğrultusunda, afet sonrası müdahale planlarının özel gereksinimli bireylerin çok boyutlu ihtiyaçlarını gözetenek yapılandırılmalıdır. Psikososyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması, eğitsel sürekliliğin sağlanması, sosyal uyumu destekleyecek programların geliştirilmesi ve fiziksel ihtiyaçlara yönelik özel çözümler sunulması, afet sonrası iyileşme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır.

Deprem gibi afet durumları için özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına özel politikalar geliştirilmelidir. Özel gereksinimli çocukların deprem sonrası yaşadığı sosyal, eğitsel ve çevresel zorluklar çok boyutludur ve bireysel ihtiyaçlara duyarlı, sistematik müdahaleleri gereklidir. Özel gereksinimli çocukların afet sonrası eğitime erişimlerinin kesintiye uğramaması için mobil özel eğitim destek hizmetleri, online öğretim platformları ve geçici özel eğitim sınıfları gibi alternatif çözümler devreye alınmalıdır. Deprem sonrası geçici barınma alanlarında özel gereksinimli çocukların ihtiyaçlarına uygun fiziksel düzenlemeler (sessiz alanlar, oyun alanları, bakım odaları gibi) yapılmalı; çocukların güvenlik, hijyen ve oyun gibi temel hakları gözetilmelidir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda çocukların doğrudan katılımını içeren daha katılımcı yöntemlerin benimsenmesi, uzunlamasına araştırma tasarımlarının uygulanması ve farklı bağlamlardan gelen örneklerle çalışılması önerilmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, özel gereksinimli çocukların deprem sürecindeki deneyimlerini ebeveyn görüşleri üzerinden anlamayı amaçlamış olsa da bazı sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle, veriler yalnızca ebeveyn anlatılarına dayanmaktadır; bu durum, çocukların yaşantılarının ikincil anlatılar yoluyla ve yorumlanmış biçimde yansıtılmasına neden olabilir. Özellikle ifade yetisi olan bireylerin doğrudan katılımının sağlanamaması, deneyimlerin bazı boyutlarının eksik kalmasına yol açmıştır. Ayrıca araştırmanın travmatik bir olayın hemen ardından yürütülmesi, anlatıların duygusal etkilerle şekillenmiş olabileceği, bazı anlatıların bastırılmış ya da abartılı biçimde ifade edilmiş olabileceği ihtimalini doğurmakta ve veri derinliğini sınırlayabilmektedir.

Bunun yanı sıra araştırma belirli bir bölgeyle ve sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirildiği için farklı sosyoekonomik ve kültürel bağlamlardaki deneyimleri kapsamamaktadır; bu da bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Ayrıca araştırma yalnızca afetin kısa vadeli etkilerine odaklanmış; oysa afetlerin uzun vadeli etkileri zaman içinde farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir.

Kaynaklar

- Açıkalin, O. (2017). *Yüzyılın hesabı: Deprem bağlamında dirayetli toplumun neresindeyiz?* Yeni İnsan.
- AFAD. (2011). *Engelliler için depremde ilk 72 saat* (M. Kadioğlu, Ed.). AFAD.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bilik, M. B. & Akdağ, M. (2023). Özel gereksinimli bireyler ve ebeveynleri açısından afet zorlukları: 2011 Van Depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 243-256.
- Blanc, J., Eugene, D., Louis, E. F., Cadichon, J. M., Joseph, J., Pierre, A., ..., & Huang, K. Y. (2020). Mental health among children older than 10 years exposed to the Haiti 2010 earthquake: A critical review. *Current Psychiatry Reports*, 22(57), 1-13. <https://doi.org/10.1007/s11920-020-01178-9>
- Coşkun, Ö. E. & Gürbak, M. (2024). Psikolojik ilk yardım: Acil durumlarda ruh sağlığının desteklenmesi ve korunması. *KİÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 127-141. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14582028>
- Çitak, Ş. & Dadandı, İ. (2024). The effect of earthquake exposure on PTSD symptoms is mediated by intrusive rumination and moderated by gender: A cross-sectional study on the 2023 Kahramanmaraş earthquake survivors. *BMC Public Health*, 24, 2294-2306. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-19736-8>
- Delicado, A., Rowland, J., Fonseca, S., de Almeida, A. N., Schmidt, L., & Ribeiro, A. S. (2017). Children in disaster risk reduction in Portugal: Policies, education, and (non) participation. *International Journal of Disaster Risk Science*, 8, 246-257. <https://doi.org/10.1007/s13753-017-0138-5>
- Eroğlu, M. & Yakşi, N. (2023). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde deprem sonrası belirti şiddeti ve uyku alışkanlıklarındaki değişiklikler: 2023 Kahramanmaraş Depremi örneği. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4), 577-586.
- Ferretti, L. K. & Bub, K. L. (2017). Family routines and school readiness during the transition to kindergarten. *Early Education and Development*, 28(1), 59-77. <https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1195671>
- Hemingway, L. & Priestly, M. (2014). Natural hazards, human vulnerability, and disabling societies: A disaster for disabled people? *Review of Disability Studies*, 2(3), 57-67.

- Hipper, T. J., Davis, R., Massey, P. M., Turchi, R. M., Lubell, K. M., Pechta, L. E., ..., & Chernak, E. (2018). The disaster information needs of families of children with special healthcare needs: A scoping review. *Health Security*, 16(3), 178-192.
- Karabulut, D. & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afet ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Kimura, M. (2020). Negative social interactions and coping behaviors: Experiences of Japanese mothers caring for children with special needs in disaster areas. *BMC Research Notes*, 13, 247-253. <https://doi.org/10.1186/s13104-020-05087-1>
- King, J., Edwards, N., Watling, H., & Hair, S. (2019). Barriers to disability-inclusive disaster management in the Solomon Islands: Perspectives of people with disability. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 34, 459–466. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2018.12.017>
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage.
- Maspupatun, I. (2017). Keefektifan play therapy untuk penanganan stress pasca trauma bencana alam. Ildil & K. Naniek (Ed.), *International Conference: 1st ASEAN School Counselor Conference on Inovation and Creativity in Counseling* içinde (s. 100-109). IBKS.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage.
- Miyamoto, S. (1996). Support to problem in children with disabilities during disaster. *Research-Aid Paper of the Yasuda Life Welfare Foundation*, 31(1), 114-121.
- Neria, Y., Nandi, A., & Galea, S. (2008). Post-traumatic stress disorder following disasters: A systematic review. *Psychological Medicine*, 38, 467–480. <https://doi.org/10.1017/S0033291707001353>
- Olçay, S., Oğur, Ç., & Saral, D. (2023). Teaching earthquake preparedness skills to students with developmental disabilities: A preliminary evaluation. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 62(1), 59-73.
- Örenoğlu, S. & Bekler, T. (2024). Özel gereksinimli çocukların aileleri için afet eğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(2), 490-504. <https://doi.org/10.35341/afet.1361542>
- Özmenler, N. K., Karlıdere, T., & Battal, S. (2001). Depremzede ruhsal danışma merkezine başvuranların sosyodemografik özellikleri ve semptom sıklıkları. *Kriz Dergisi*, 9(1), 13–16. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000163
- Peek, L. & Stough, L. M. (2010). Children with disabilities in the context of disaster: A social vulnerability perspective. *Child Development*, 81(4), 1260–1270. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01466.x>

- Pfefferbaum, B., Jacobs, A. K., Houston, J. B., & Griffin, N. (2014). Children's disaster reactions: The influence of exposure and personal characteristics. *Current Psychiatry Reports*, 17(7), 56-62. <https://doi.org/10.1007/s11920-014-0462-x>
- Phillips, B. D. & Morrow, B. H. (2007). Social science research needs: Focus on vulnerable populations, forecasting, and warnings. *Natural Hazards Review*, 8(3), 61-68. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)1527-6988\(2007\)8:3\(61\)](https://doi.org/10.1061/(ASCE)1527-6988(2007)8:3(61))
- Pierson, J. & Thomas, M. (2002). *Collins dictionary of social work* (2. b.). Harper Collins.
- Pynoos, R. S., Steinberg, A. M., & Piacentini, J. C. (1999). A developmental psychopathology model of childhood traumatic stress and intersection with anxiety disorders. *Biological Psychiatry*, 46(11), 1542-1554. [https://doi.org/10.1016/S0006-3223\(99\)00262-0](https://doi.org/10.1016/S0006-3223(99)00262-0)
- Ranghieri, F. & Ishiwatari, M. (2014). *Learning from megadisasters: Lessons from the Great East Japan Earthquake*. World Bank.
- Ronoh, S., Gaillard, J., & Marlowe, J. (2015). Children with disabilities and disaster preparedness: A case study of Christchurch. *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 10(2), 91-102.
- Rusmana, N., Hafina, A., & Suryana, D. (2020). Group play therapy for preadolescents: Post-traumatic stress disorder of natural disaster victims in Indonesia. *The Open Psychology Journal*, 13(1), 213-222. <https://doi.org/10.2174/1874350102013010213>
- Salcioğlu, E. & Başoğlu, M. (2008). Psychological effects of earthquakes in children: Prospects for brief behavioral treatment. *World Journal of Pediatrics*, 4(3), 165-172.
- Stough, L. M., Sharp, A. N., Resch, J. A., Decker, C., & Wilker, N. (2016). Barriers to the long-term recovery of individuals with disabilities following a disaster. *Disasters*, 40(3), 387-410. <https://doi.org/10.1111/disa.12161>
- Şahin, C. H. & Kaya, A. (2025). The experience of parents of children with intellectual disabilities/autism who experienced the Kahramanmaraş earthquake in Türkiye. *Journal of Intellectual Disabilities*, 29(2), 404-422. <https://doi.org/10.1177/17446295241307409>
- Tanaka, M. & Takahara, A. (2020). Psychosocial effects of the Great East Japan Earthquake on persons with disabilities. *The Journal of Rehabilitation Psychology*, 46, 25-37.
- Torani, S., Majd, P. M., Maroufi, S. S., Dowlati, M., & Sheikhi, R. A. (2019). The importance of education on disasters and emergencies: A review article. *Journal of Education and Health Promotion*, 8(1), 1-7. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_262_18
- Triasari, L., Yusuf, A., Sestu-Retno, D. A., Triyana, P. D., & Abidin, Z. (2020). lay Therapy to reduce traumatic stress in earthquake-affected children in North Lombok, West Nusa Tenggara, Indonesia. *International Journal of Nursing and Health Services (IJNHS)*, 3(1), 133-140.

- Ürekli, F. (2010). Osmanlı döneminde İstanbul'da meydana gelen âfetlere ilişkin literatür. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*(16), 101-130.
- Valenti, M., Ciprietti, T., Egidio, C. D., Gabrielli, M., Masedu, F., Tomassini, A. R. & Sorge, G. (2012). Adaptive response of children and adolescents with autism to the 2009 earthquake in L'Aquila, Italy. *J Autism Dev Disord*, 42(6), 954-60. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1323-9>
- Walsh, F. (2019). Loss and bereavement in families: A systemic framework for recovery and resilience. B. H. Fiese, M. Celano, K. Deater-Deckard, E. N. Jouriles, & M. A. Whisman (Ed.), *APA handbook of contemporary family psychology: Foundations, methods, and contemporary issues across the lifespan* içinde (s. 649–663). APA. <https://doi.org/10.1037/0000099-036>
- WHO. (2008). *Manual for the health care of children in humanitarian emergencies*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241596879> sayfasından erişilmiştir.
- Wong J. H. (2013). Psychosocial recovery for children disabled in an earthquake: school social work in Dujiangyan, China. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 12(1-2), 102–115. <https://doi.org/10.1080/1536710X.2013.784561>
- Wood, J. M., Bootzin, R. R., Rosenhan, D., Nolen-Hoeksema, S., & Jourden, F. (1992). Effects of the 1989 San Francisco earthquake on frequency and content of nightmares. *Journal of Abnormal Psychology*, 101(2), 219–224. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.101.2.219>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. b.). Seçkin.
- Yılmaz, Y. & Bahadır, E. (2025). Post-earthquake PTSD: Identifying key risk factors eleven months after the February 2023 Turkey earthquakes. *Cumhuriyet Medical Journal*, 47(1), 32–40. <https://doi.org/10.7197/cmj.1392301>
- Yorulmaz, D. S. & Karadeniz, H. (2021). Afetlerin mental sağlığa etkileri. *Doğal Afet Çevre Dergisi*, 7(2), 392-398.
- Yuliani, E., Sastriani, Irfan, Mursid, A., Muzdalia, I., & Hasriati. (2022). Playing therapy can reduce post-traumatic stress disorder (PTSD) in post-earthquake children. *International Journal of Multidisciplinary Research and Studies*, 5(06), 83–90. <https://doi.org/10.33826/ijmras/v05i06.6>

Extended Summary

Earthquakes, ranking second among natural disasters in terms of frequency, have the highest mortality rates (Salcıoğlu and Başoğlu, 2008). Coping with earthquake-related challenges is inherently demanding; however, for children, particularly those with special needs, this process becomes more complex and demanding. Structured routines and predictability are of critical importance for children with special needs. Earthquakes not only disrupt their daily routines but also impact their habits, emotions, lifestyles, communication styles, and social interactions. While individuals without

disabilities may develop coping mechanisms to manage such drastic changes, children with special needs face heightened difficulties and require more extensive support to adapt.

Globally, nearly seven million children with special needs are affected by natural disasters each year (Ronoh et al., 2015). Even under ordinary conditions, these children depend heavily on adult support across various domains of life. During emergencies and natural disasters, the physical, emotional, and cognitive challenges they encounter demand even greater levels of care and attention (Bilik and Akdağ, 2023; King et al., 2019; Torani et al., 2019). While responses to crises vary based on individual and contextual factors, literature consistently indicates that children with special needs are among the most vulnerable populations affected by natural disasters (Açıklan, 2017; AFAD, 2011).

This study aims to explore the challenges experienced by children with special needs who were affected by earthquakes, based on parental reports, and to examine how these experiences have influenced the children's lives. Recognizing the unique emotional and behavioural responses that children with special needs may display following a disaster, the study seeks to contribute to early identification of trauma-related reactions, inform preventive strategies, and guide the development of effective psychosocial support and intervention programs. Accordingly, the study addressed the following research questions: (1) What are the views of parents of children with special needs regarding their children's experiences before, during, and after the earthquake? (2) What are the parents' suggestions for addressing these challenges?

A qualitative research design grounded in the phenomenological approach was employed. The study group consisted of 14 parents of children with special needs who experienced the earthquakes in Türkiye on February 6, 2023, and voluntarily participated in the study. All participants left their original provinces following the disaster and temporarily relocated to Kırıkkale for shelter, residing either in the Kırıkkale University guesthouse or with relatives.

To collect data, participants first completed a "Personal Information Form" to provide demographic details about themselves and their children. This was followed by a semi-structured "Parent Interview Form" developed in consultation with three experts. Participants provided informed consent and voluntarily shared their experiences.

During the coding process, parents were assigned codes such as E1, E2, etc., while children were labeled as Ç1, Ç2, and so forth. The codes were grouped into categories based on content similarities and then organized under broader thematic units. No software was used in the coding and categorization process; instead, manual coding was employed. Based on the relationships among the categories, four main themes were identified. Each of these themes comprehensively reflects the lived experiences of parents of children with special needs.

Reliability in qualitative research is strengthened through collaborative analysis. In this study, coding was conducted by both the researchers and an expert, yielding a 91.25% agreement rate. The sample included 11 mothers (78.57%) aged 29–49 and 3 fathers (21.42%) aged 30–54. Participants were from Adana (n=4), Hatay (n=3), Kahramanmaraş (n=3), Gaziantep (n=2), Malatya (n=1), and Osmaniye (n=1). The children included 7 girls and 7 boys, aged 6–17, with various diagnoses: autism spectrum disorder (n=4), intellectual disabilities (n=3), hearing impairments (n=3), cerebral palsy (n=2), intellectual disability with Type 2 diabetes (n=1), and Down syndrome (n=1).

In the study, qualitative data analyses were conducted to explore the challenges experienced by children with special needs who were affected by the earthquake, based on parental reports. The analyses revealed four main themes: (1) Pre-Earthquake Daily Life, (2) Responses During the Earthquake, (3) Multidimensional Impact, and (4) Crisis Management. Each theme was further elaborated through relevant categories and codes.

The “Pre-Earthquake Daily Life” theme focused on the children’s life experiences before the disaster. According to parental accounts, this period was generally marked by stability and functionality. Parents reported that their children could stay home alone, attended school regularly, and participated in social activities. Their health conditions were more stable, behavioural responses were predictable, and crisis episodes were less frequent.

The “Responses During the Earthquake” theme captured the children’s emotional and behavioural responses at the time of the disaster. Parents described the earthquake as a traumatic experience for their children, characterized by intense emotions such as fear, anxiety, panic, confusion, and anger. These reactions manifested in various ways, including clinging to caregivers or withdrawing and refusing to speak. The findings underscored the severity of psychological distress experienced by children with special needs and highlighted the necessity for targeted emotional support mechanisms during crises.

The “Multidimensional Impact” theme revealed a period of multidimensional challenges for children. Parents observed significant psychological and behavioural symptoms, including panic attacks, depression, increased dependency, emotional withdrawal, and in some cases, seizures. Physiological disruptions such as sleep disorders, appetite loss, and general health problems were also frequently reported. Social difficulties became more pronounced; children struggled with peer relationships, showed reluctance toward social environments, and experienced tension with siblings. Educational disruptions were also noted, with some children unable to return to school or adapt to new settings. The displacement of families to unfamiliar cities further compounded stress, negatively impacting both the children and their caregivers.

The “Crisis Management” theme addressed the ways in which parents responded to the difficulties their children experienced. Families adopted various strategies, both individually and at the environmental level. Many parents created structured routines at home, organized joint activities, and provided emotional support. Some sought professional help or opted to move to less stressful environments. Additionally, several parents disclosed their own emotional struggles and difficulties in managing their children’s needs, emphasizing the need for psychosocial support for caregivers as well. These findings indicated that post-disaster recovery should involve holistic support systems addressing the needs of both children with special needs and their families.

In conclusion, disaster preparedness and response strategies must include policies specifically tailored to the needs of individuals with special needs. The challenges encountered by these children after an earthquake are complex and necessitate comprehensive, individualized interventions across social, educational, and environmental domains. It is recommended that future studies employ more participatory methods involving direct input from children, utilize longitudinal research designs, and draw on samples from varied sociocultural contexts to enhance generalizability and depth of understanding.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2023 yılı 1. dönem kapsamında desteklenmiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Kurulunun 18.03.2024 tarih ve 246751 sayılı onayı ile yürütülmüştür.